

УДК 331.7

Коваль Ганна Володимирівна

завідувач кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки
Чорноморського національного університету ім. Петра Могили,
доктор наук з державного управління, професор

**ПРОБЛЕМИ МОЛОДІЖНОГО БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Анотація. Безробіття є однією з найактуальніших проблем сучасного суспільства в Україні. Відсутність робочих місць негативно впливає на соціально-економічне життя молоді, адже призводить до негативних наслідків, це зокрема: недостатнє матеріальне забезпечення, розлучення, зменшення народжуваності, високий показник інтенсивності міграції за кордон, збільшення кількості злочинів тощо.

Аналіз ситуації на ринку праці сьогодні свідчить про наявність такої проблеми, як молодіжне безробіття, що має соціально-економічний характер. Таким чином, є потреба в негайній мінімізації показників безробіття серед осіб віком 15-35 років. Практична реалізація вищезазначених заходів надасть можливість поліпшити ситуацію щодо ринку праці, особливо молоді, у нашій державі, і як результат – це позитивно вплине на економічну, соціальну, культурну, трудову, психологічну та політичну ситуацію нашої країни не тільки для молоді, а й для всієї України загалом.

Ключові слова: молодь, безробіття, держава, заклади вищої освіти, проблеми, суспільство, наслідки, міграція, потенціал, громадяни.

Коваль А.А. Проблемы молодежной безработицы в Украине и пути ее решения

Аннотация. Безработица является одной из самых актуальных проблем современного общества в Украине. Отсутствие рабочих мест негативно влияет на социально-экономическую жизнь молодежи, так как приводит к негативным последствиям (недостаточное материальное обеспечение, развод, уменьшение рождаемости, высокий показатель интенсивности миграции за границу, увеличение количества преступлений и тому подобное).

Анализ ситуации на рынке труда сегодня говорит о наличии такой проблемы, как молодежная безработица, которой присущ социально-экономический характер. Таким образом, существует потребность в немедленной минимизации показателей безработицы среди лиц в возрасте 15-35 лет. Практическая реализация вышеупомянутых мероприятий позволит улучшить ситуацию на рынке труда, особенно молодежи, в нашем государстве, и как результат – это положительно повлияет на экономическую, социальную, культурную, трудовую, психологическую и политическую ситуацию нашей страны не только для молодежи, но и всей Украины в целом.

Ключевые слова: молодежь, безработица, государство, учреждения высшего образования, проблемы, общество, последствия, миграция, потенциал, граждане.

Koval G.V. Problems of youth unemployment in Ukraine and ways for solution

Annotation. Unemployment is one of the most pressing problems of modern society in Ukraine. The lack of jobs negatively affects the social and economic life of young people, as it

leads to negative consequences, namely: insufficient financial support, divorce, fertility reduction, high rate of migration intensity abroad, increase in the number of crimes, etc.

The analysis of the situation on the labor market today suggests the existence of such a problem as youth unemployment, which is characterized by social and economic nature. Thus, there is a need to minimize immediately unemployment among people aged 15-35. The practical implementation of the above-mentioned measures will provide an opportunity to improve the situation on the labor market, especially young people, in our country, and as a result, it positively affects the economic, social, cultural, labor, psychological and political situation of our country, not only for young people, but also for the whole Ukraine as a whole.

Key words: *youth, unemployment, state, institutions of higher education, problems, society, consequences, migration, potential, citizens.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Безробіття є однією з найактуальніших проблем сучасного суспільства в Україні. Насамперед це стосується саме молодих людей, які лише закінчили вищий навчальний заклад і не мають достатнього трудового досвіду. Відсутність робочих місць негативно впливає на соціально-економічне життя молоді, адже це призводить до негативних наслідків, таких як недостатнє матеріальне забезпечення, розлучення, зменшення народжуваності, високий показник інтенсивності міграції за кордон, збільшення кількості злочинів. За останні роки ситуація щодо молодіжної зайнятості в Україні стрімко погіршилася, і від цього погіршується й економічна сфера нашої країни, яка впливає на життєдіяльність усіх громадян, адже невикористаний потенціал молоді позначається на стратегічному розвитку нашої держави. Саме молодь буде майбутнє суспільства, розвиває країну, тому потрібно звернути увагу на поліпшення умов самореалізації молодої людини на сучасному етапі. Наявний стан аналізованої проблеми вимагає вдосконалення професійного і соціального становлення та конкурентоспроможності молоді на ринку праці.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми зайнятості молоді досліджували С. Бандура, В. Брича, Д. Богиня, В. Васильченко, І. Волинський, О. Грішнова, М. Долішній, Т. Заяць, В. Коваленко, Г. Коваль, А. Колот, І. Лопушинський, О. Новікова, І. Петрова, Т. Петрова, В. Петюха, В. Савченко, Л. Шевченко та ін. Особливості розвитку молодіжного підприємництва розкривали І. Демченко, Н. Комарова, О. Яременко та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблем.

Відзначаючи вагомий внесок учених у розвиток науково-теоретичного підґрунтя формування та реалізації державної молодіжної політики, зокрема щодо важливості та актуальності розкриття й вирішення проблем безробіття серед молоді, слід звернути увагу на те, що й сьогодні ця проблема є актуальною і до неї звертаються як практики, так і теоретики.

Формування цілей статті. Мета статті – розкриття проблеми молодіжного безробіття в сучасному суспільстві та розроблення шляхів для поліпшення ситуації у сфері зайнятості серед молоді України.

Виклад основного матеріалу. Молодь та її соціальне становлення відіграють вагомую роль у житті країні. До молодих громадян у нашій державі відносять громадян України від 14 до 35 років. Що стосується соціального становлення, то цей процес визначається як різнобічне включення молоді в життєдіяльність суспільства як системи та сприйняття її як одного з елементів цієї системи [15]. Якщо ж молода людина не є елементом, що впливає на життєдіяльність суспільства, та не співвідноситься реалізація потреб молоді з можливостями держави економічного характеру, не створюються умови щодо трудового саморозвитку особистості, то виникає безробіття. Під ним розуміють соціально-економічне явище, через яке певна частина осіб не може реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати як джерела для існування [14]. Тому молодіжне безробіття – це соціально-економічне явище, що стосується людей віком від 15 до 35 років, які не мають роботи, і через це в них відсутній зарібок чи інші передбачені законодавством України доходи як джерела існування, причому ці молоді люди здатні та готові приступити до виконання роботи в будь-який час [12].

Демографічна структура ринку праці України на третину складається з молодих людей, це зокрема:

– звільнені через зміни в організації виробництва;

- військовослужбовці, звільнені зі строкової служби у Збройних Силах;
- домогосподарки та жінки, які перебувають у відпустці з догляду за дітьми;
- випускники загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і вищих навчальних закладів;
- інші категорії (люди, звільнені через плинність кадрів, школярі 9-10 класів, молодь, яка не зайнята більше одного року, та ін.) [5, с. 83].

Молодіжне безробіття виникає через низку чинників. Серед них основними є такі:

- демографічні (зміна кількості населення; гендерні чинники);
- соціальні (недосконале трудове законодавство; низька економічна активність населення);
- економічні (низька заробітна платня за великий обсяг виконуваної роботи; незадовільні умови на робочому місці);
- психологічні (дискримінація, мобінг) [2].

Якщо говорити про кількість безробітних серед молоді, то потрібно звернути увагу на дані Державної служби зайнятості України:

- безробітне населення в Україні на 1 лютого 2018 року становить 378900 осіб; частка безробітної молоді – понад 17%;
- частка зареєстрованих безробітних у віці до 35 років станом на 1 січня 2017 року складає 142.2 тис. осіб [9].

Для виправлення такої ситуації та зниження названих показників потрібно проаналізувати причини безробіття в Україні, розподіливши їх на певні групи відповідно до рівнів суспільного характеру. Міжнародний рівень – це рівень, на якому відзначається низька конкурентоспроможність економіки, надмірна відкритість, недостатній захист держави щодо внутрішнього ринку, низька ефективність реалізації національних пріоритетів розвитку, недостатня участь у процесах регіональної економічної інтеграції та дезорієнтація курсу зовнішньоекономічної політики. Наступний

рівень – національний макрорівень, що характеризується системною кризою економіки, трансформаційним спадом виробництва, структурними зрушеннями ринку праці, тінізацією економіки, маргіналізацією певних верств населення. Третій рівень – це мікрорівень, якому притаманна руйнація вже наявної структури системи менеджменту та праці, поглиблення певного відчуження найманих працівників від результатів праці. І зрештою, особистий рівень, на якому відбувається зниження якості та рівня кваліфікації й освіти, а також відсутня сформована ринкова мотивація у працівників [6, с. 196].

Учені О. Пазюк і О. Пономарьова виокремлюють такі причини безробіття серед сучасної молоді:

- молоді люди без досвіду роботи зазнають найбільших труднощів у пошуку роботи, особливо стосовно офіційного працевлаштування;
- певні структурні регіональні, міжгалузеві та внутрішньогалузеві зрушення в економіці, що відбивається в застосуванні нових технологій та закритті відсталих підприємств;
- значне скорочення купівельної спроможності населення;
- наявність сезонних змін на рівні виробництва в окремих галузях;
- вагомі зміни в демографічній структурі населення;
- соціальний, регіональний та професійний рух робочої сили [10].

Потрібно звернути увагу на екзогенні (зовнішні впливи) та ендогенні (внутрішні процеси) чинники, що спричиняють молодіжне безробіття, що були виокремлені в дослідженні Н. Яценка та Я. Яковенка:

- економічна світова криза, що негативно вплинула на ринок праці в Україні, через що збільшилася кількість безробітних серед молоді;
- значна невідповідність і недосконалість норм закону з проблем зайнятості молодих людей щодо сучасних соціальних, економічних і політичних реалій.

Саме тому потрібно доповнити, а в окремих випадках – змінити й чинне законодавство з проблем зайнятості молодих людей, серед яких – трудова міграція серед молоді, наявність диспропорції між попитом і пропозицією спеціалістів на ринку праці України, серйозний розрив між рівнем підготовки молодих випускників ВНЗ і вимогами роботодавців до майбутніх фахівців [11].

Усі зазначені чинники негативно впливають саме на рівень молодіжного безробіття і таким чином тільки підвищують цей показник з кожним роком, через що виникає дисбаланс між пропозицією та попитом, який своєю чергою спричиняє значну загрозу для добробуту держави. Тому наслідки від безробіття молоді в науковій літературі поділяють на дві групи – економічні й соціальні наслідки.

Соціальні наслідки молодіжного безробіття є такими:

- погіршення криміногенної ситуації в Україні;
- збільшення кількості психічних захворювань серед молодих людей;
- поява поняття «втрачене покоління»;
- соціальна та психологічна невизначеність серед молодих людей;
- наявність загрози соціального неспокою та зворушень;
- нерозумне використання трудового потенціалу молоді;
- виїзд молоді за кордон.

Економічні наслідки безробіття серед молоді:

- збільшення витрат на виплати з безробіття;
- значне зниження рівня ВВП;
- нераціональне витрачення коштів із державного бюджету на навчання фахівців, які не віднаходять роботу в подальшому;
- спад рівня життя молодих людей та ін. [15, с. 216].

Під час пошуку роботи в безробітній молоді можуть виникнути певні психологічні труднощі, істотною причиною яких є відсутня в особи

внутрішня мотивація до активних дій, небажання змінювати попередні настанови [4, с. 30].

Проблеми працевлаштування серед молодих людей, які є не вирішеними, часто призводять до збільшення рівня безробіття та погіршення рівня життя; поширення нерегламентованої (тіньова зайнятість молоді), пасивної (утриманство) та деструктивної (кримінального характеру) моделей поведінки; спонукання до зовнішніх трудових міграцій; зміни психологічного стану молодої людини (модифікація структури ціннісних орієнтацій, утрата мотивації до праці та значне падіння престижності легальної зайнятості) [3, с. 3].

На сучасному етапі держава не може самостійно вирішити всіх перерахованих проблем і значно знизити рівень молодіжного безробіття або звести його до мінімуму без залучення сторонньої допомоги. Тому для виправлення такої ситуації потрібно залучити громадськість, приватні організації, а також саму молодь і спільно розробляти ефективні шляхи для подолання негативного феномену безробіття.

Для того щоб мінімізувати негативні наслідки безробіття серед молоді та попередити його дальший розвиток у майбутньому, О. Соляник наголошує на таких заходах:

- намагатися створити необхідну систему професійної орієнтації, що б своєю чергою забезпечила максимальний розвиток здібностей дитини й таким чином адаптувала б її до умов на ринку праці, розвивала б почуття відповідальності за власне майбутнє та майбутнє всього суспільства й держави в цілому (її потрібно поділити на 4 основні стадії за ознакою вікової категорії осіб, які її проходять: дошкільна, ознайомча, практична та адаптаційна);

- налагодити взаємозв'язок та тісну співпрацю роботодавців і молоді, особливо участь роботодавців у плануванні навчального процесу студентів;

- допомагати молоді в організації власного бізнесу та реалізації креативних проєктів;
- сформувати систему планування щодо підготовки трудових ресурсів, щоб усунути негативні наслідки дисбалансу попиту та пропозиції робочої сили [15, с. 217].

Заслуговують на увагу такі заходи щодо подолання безробіття серед молоді:

- формування надійної та раціональної системи працевлаштування, що буде базуватися на науковому осмисленні саме правових відносин, що виникають у цій сфері, правового статусу суб'єктів, їх обов'язків і прав, завдяки яким громадяни зможуть віднаходити робочі місця з нормальною та гідною заробітною платою, безпечними та комфортними умовами праці;
- заснування мережі спеціалізованих центрів зайнятості, у яких кожен зможе швидко дізнатися про перспективні галузі діяльності та пройти спеціальні курси з підвищення кваліфікації та перенавчання, отримати консультації від висококваліфікованих спеціалістів щодо проходження співбесіди з працедавцями, формування відносин з майбутнім колективом – усе це для того, щоб почувати себе захищеним і потрібним на своєму робочому місці;
- допомога в стимулюванні розвитку не тільки середнього, а й малого бізнесу;
- здійснення поточного контролю за тими працівниками, яких було звільнено через ліквідацію організацій та підприємств або у зв'язку зі скороченням штату працівників;
- створення відповідних умов для легалізації сектору економіки, де буде спостерігатися поступовий відтік робочої сили, яку зазвичай не використовують адекватно [1].

Дослідниця Д. Семенова головними заходами, що потрібно використовувати для мінімізації рівня безробіття серед молоді, називає такі:

– потреба вдосконалення системи, що стосується стажування студентів – випускників ВНЗ – в установах, організаціях, на підприємствах для того, щоб набути потрібного практичного досвіду роботи. Також доцільно організовувати спеціальні експериментальні підприємства у ВНЗ, що будуть сприяти частковій оплачуваній зайнятості студентів за спеціальністю, яку вони отримують;

– створення умов для досліджень, мета яких – визначення спеціальності, професійних навичок і рівня кваліфікації, що мають бути притаманні саме випускникам. Доцільно враховувати результати таких досліджень у навчальних програмах. Тим самим участь у дослідницькій роботі зможе бути першим робочим місцем для студентів відповідного фаху;

– запровадження механізму фінансової підтримки організацій, установ або підприємств, які будуть брати участь у реалізації програми, щодо надання першого робочого місця студентам – випускникам ВНЗ;

– організація спеціалізованих тренінгів (профорієнтаційні тренінги або тренінги з навчання щодо пошуку роботи), поширення відповідної інформації, що буде стосуватися проблем зайнятості (стан ринку праці та ін.) і допоможе створити відповідні умови для професійного самовизначення працівників;

– проведення та організація спеціальних навчально-інформаційних семінарів, що будуть стосуватися теми працевлаштування й пошуку власних зусиль та їх активізації, для того, щоб намагатися самостійно вирішувати проблеми зайнятості та підвищувати рівень самооцінки безробітної молоді;

– організація ярмарок вакансій (зустрічей із роботодавцями), зустрічей з колишніми безробітними для обміну досвідом [14].

Проаналізувавши різні погляди науковців щодо подолання молодіжного безробіття в Україні, ефективними для його подолання будуть такі шляхи:

1. Створити спеціальні пільги для тих роботодавців, які будуть влаштовувати на перше робоче місце випускника вищого навчального закладу, тобто мотивувати роботодавця, який навчатиме практичного досвіду молодого фахівця.

2. Створити в інтернет-мережі спеціальні сайти для випускників вищих навчальних закладів, які ще не мають достатнього трудового стажу, але матимуть змогу влаштуватися на посаду за фахом або пройти попереднє стажування на означену посаду.

3. Створити спеціальні тренінг-центри в регіонах України, де молоді фахівці зможуть пройти спеціальні тренінги з різних питань, що стосуватимуться їхнього дальшого працевлаштування.

4. Удосконалити роботу щодо вивчення іноземної мови (можна зі застосування принципу «рівний – рівному»).

5. Проводити Дні відкритих дверей в компаніях та організаціях з наступним стажуванням, навчанням і працевлаштуванням.

6. Переглядати кожен рік навчальні програми ВНЗ, таким чином надаючи уваги саме практичним навичкам майбутніх спеціалістів.

7. Залучати до співпраці громадські організації.

8. Надати можливість молодим людям відкрити власний бізнес, забезпечити консультуванням провідних фахівців з цього питання.

9. Переглянути чинні нормативно-правові акти та наблизити їх до міжнародних стандартів.

10. Розробляти інноваційні програми зайнятості на національному й регіональному рівні.

11. Тісно співпрацювати з представниками об'єднаних територіальних громад щодо потреб у фахівцях різних спеціальностей.

12. Створювати належні умови життя та побуту для молодих фахівців у будь-якому населеному пункті.

Висновки з даного дослідження. Аналіз ситуації на ринку праці сьогодні свідчить про наявність такої проблеми, як молодіжне безробіття. Йому властивий соціально-економічний характер, а тому є потреба в негайній мінімізації показників безробіття серед осіб віком 15-35 років. Завдяки аналізу наукової літератури щодо чинників виникнення цього негативного явища нами розроблено шляхи його подолання серед української молоді. Практична реалізація вищезазначених заходів надасть можливість поліпшити ситуацію щодо ринку праці в нашій державі, що своєю чергою позитивно впливатиме на економічну, соціальну, культурну, трудову, психологічну та політичну ситуацію в нашій країні не тільки для молоді, а й для всієї України загалом.

Перспективи подальших розвідок. У подальшому плануємо проаналізувати аналогічну проблему в країнах колишнього радянського табору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баник О. Б. Національний університет «Львівська політехніка» / О. Б. Баник // Менеджмент та підприємство в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2010. – № 691. – С. 293–298.
2. Бараник З. П. Статистика ринку праці : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2003. – 147 с.
3. Випускники ВНЗ у реальному бізнесі: яких знань і навичок їм бракує? // Вісник Консорціуму із удосконалення менеджмент-освіти в Україні. – 2004. – № 2. – С.2–3.
4. Гаркавенко Н. Напрями вдосконалення політики зайнятості населення у ринкових умовах / Н. Гаркавенко // Україна: аспекти праці. – 2008. – № 6. – С. 26–32.
5. Діденко, Н. В. Проблема та шляхи вирішення молодіжного безробіття в сучасному суспільстві [Текст] / Н. В. Діденко, О. Ф. Родак // Економіка та держава. – 2016. – №4. – С.81–84.
6. Заярна, Н. М. Причини безробіття в різних умовах економічного розвитку України та методи його подолання / Н. М. Заярна // Науковий вісник НЛТУ. – 2011. – Вип. 21.2. – С.196–200.
7. Коваль Г. Проблеми молоді на ринку праці / Г. В. Коваль // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 16 – С. 118–121.
8. Коваль Г. Молоді спеціалісти на ринку праці / Г. В. Коваль // Наукові праці : Науково-методичний журнал. Державне управління. – Миколаїв. – 2012. – Вип. 190. – Т. 202. – С. 121–124.
9. Офіційний сайт Державної служби зайнятості України [Електронне джерело]. – Режим доступу: <http://dcz.gov.ua/>
10. Пазюк О. Проблеми безробіття в Україні / Пазюк О., Пономарьова О. // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 2. – С. 3–10.

11. Яценко Н. Причини безробіття молоді в Україні / Н. М. Яценко, Я. Ю. Яковенко // Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. Випуск 1/2013 (78). – С. 143–147.
12. Про зайнятість населення [Текст]: Закон України від 05 липня 2012 року № 5067-VI // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 63 – Ст. 1.
13. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні [Текст]: Закон України від 05 лютого 1993 року № 2998-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 16. – Ст. 1.
14. Семенова Д. А. Основні напрями подолання безробіття серед молоді в Україні [Текст] / Дар'я Андріївна Семенова // Стратегічні пріоритети: наук.-аналіт. щокварт. зб. – К.: НІСД, 2012. – № 2. – С. 138–142.
15. Соляник О. М. Безробіття молоді: причини, наслідки та шляхи вирішення [Текст] / О.М. Соляник, Н. Г. Ведмідь // Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О.Ф. (м. Суми, 24-26 квітня 2013 р.) ; за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми: СумДУ, 2013. – Т.2. – С. 216–218.

Statement of the problem. Unemployment is one of the most pressing problems of modern society in Ukraine. First of all, it concerns young people who have just graduated from higher education and have not enough work experience. The lack of jobs negatively affects the socio-economic life of young people, as it leads to negative consequences.

Urgency. In recent years, the situation with regard to youth employment in Ukraine has rapidly deteriorated, and this is worsening the economic sphere of our country, which affects the lives of all citizens, because the untapped potential of young people affects the strategic development of our state. The current state of the analyzed problem requires the improvement of professional and social formation and competitiveness of youth in the labour market.

The purpose of the article and the task is to reveal the problem of youth unemployment in modern society and to develop ways to improve the employment situation among young people in Ukraine.

Summary. Youth unemployment is a socio-economic phenomenon that affects people aged 15 to 35 who do not have work, and because of this, they do not have any earnings or other income provided by the legislation of Ukraine as a source of income, and these young people are capable and ready to embark on Perform work at any time.

To overcome unemployment, it is necessary to analyze its causes in Ukraine, to divide them into groups according to levels of a social nature. It is an international level, a national macro level, and a personal level where there is a decline in quality and level of qualification and education.

It is necessary to pay attention to exogenous (external influences) and endogenous (internal processes) factors, which cause youth unemployment. That is why it is necessary to supplement or amend the current legislation on employment of young people, including labour migration among young people, the imbalance between demand and supply of specialists in the Ukrainian labour market, a serious gap between the level of youth training and the requirements of employers for future specialists.

At the present stage, the state can not solve all these problems independently and significantly reduce the level of youth unemployment or minimize it without attracting out-of-pocket aid. Therefore, in order to remedy this situation, it is necessary to involve the public, private organizations, as well as the youth themselves and jointly develop effective ways to overcome the negative phenomenon of unemployment.

Conclusions and outcomes. The practical implementation of such measures will provide an opportunity to improve the situation on the labour market in our country, which in turn will have a positive impact on the economic, social, cultural, labour, psychological and political situation in our country, not only for young people, but for the whole of Ukraine as a whole.